Mechanizmy wpływu społecznego i manipulacja językowa – czeskie przypadki

Dariusz Tkaczewski

Mechanizmy wpływu społecznego i manipulacja językowa – czeskie przypadki

PARA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Katowice 2010

Projekt okładki i szaty graficznej:
Zenon Dyrszka

Recenzent:
Jiří Damborský

Publikacja sfinansowana ze środków Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Copyright © by
Uniwersytet Śląski w Katowicach

ISBN 978-83-61061-13-7
Wydawca:
PARA
Katowice 2010

Skład, redakcja, korekta, druk:
Wydawnictwo Agencja Artystyczna PARA
ul. Olimpijska 11, 40-208 Katowice, tel.: 32/258 70 85, E-mail: para@sic.katowice.pl, www.para.sic.katowice.pl
Wydanie I. Ark. drukarskich: 27,50

Spis treści

Wstęp 7

Rozdział I – *Wprowadzenie*
Manipulacja – kłamstwo i socjotechnika. „Czarowanie", osiąganie celów, władza i dominacja 11
1. Manipulacja jako socjotechnika „o stu twarzach" – aparat pojęciowy i definicje 13
2. Optymalna formuła manipulacji – mnogość definicji i zbieżność poglądów 26
3. Charakterystyka zjawiska manipulacji; motywacje i mechanizmy, rodzaje, metody i techniki 32
4. Manipulator i ofiara 41
5. Manipulacja „dobra" oraz manipulacja „zła" i jej zapobieganie 49
6. Typologia manipulacji i jej metod 52
7. Techniki manipulacji psycholingwistycznej („zakazana retoryka") 57

Rozdział II
Manipulacja językowa – zjawisko stare jak język i twórczo rozwijane współcześnie 123
1. Manipulacja językowa rozumiana dwojako – manipulacja retoryczna (wpływanie za pomocą języka) i nowomowa 125
2. Przydatne definicje i optymalne formuły; nowomowa jako manipulacja językowa 128
3. „Szlachetna matka i wyrodna córka" – tradycje retoryczne, logiczne i erystyczne we współczesnej manipulacji językowej (specyficzne retoryczne i erystyczne środki wypowiedzi manipulacyjnych) 138

4. Nowomowa – aspekty socjolingwistyczne, akt nowomowy, mechanizmy i typologia środków ... 174
5. Mowa (język) nienawiści jako pochodna nowomowy ... 181
6. Tabu językowe i poprawność polityczna jako „dobra" manipulacja językowa ... 184
7. Mechanizmy i środki manipulacji językowej w praktyce ... 198

Rozdział III
Czeskie przypadki – manipulacja w czeszczyźnie, czeszczyzna w manipulacji ... 223
1. Propaganda antysemicka i język nienawiści w Protektoracie Czech i Moraw ... 226
2. Komunistyczne (stalinowskie) procesy pokazowe w Czechosłowacji – nagonka medialna na „kozły ofiarne" .. 288
a) casus generała Heliodora Píky ... 293
a) casus grupy Milady Horákovéj ... 295
a) casus Rudolfa Slanského ... 300
3. *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ* – „wywracenie kota ogonem" w nowomowie socjalistycznej ... 317
4. *Český sen* na jawie – reklamowa prowokacja i jej następstwa ... 350
5. Eufemizacja w czeszczyźnie jako wynik tabu językowego i poprawności politycznej ... 374

Podsumowanie i wnioski końcowe ... 397

Bibliografia i źródła ... 421

Indeks rzeczowy ... 439

Resumé ... 451
Summary ... 453

Wstęp

Ktoś, kto twierdzi o sobie, że nigdy nikim nie manipulował, nie mówi prawdy: myli się albo kłamie. [...] Człowiek wyemancypowany rozpozna manipulację. I włączy się do manipulacyjnej rozgrywki.

R. Lay[1]

Wiek XXI to czas wszechobecnej dominacji mass mediów w przestrzeni publicznej, w relacjach politycznych, społecznych i gospodarczych. Klasyczne media „starszej generacji" – te drukowane i ikoniczne – stopniowo ustępują pola natychmiastowym mediom elektronicznym o nieograniczonych możliwościach formalno-technicznych i estetycznych, które docierają od nadawcy do odbiorcy zawsze i wszędzie (bezprzewodowy Internet, telefon komórkowy). Planowanemu lub przypadkowemu adresatowi coraz trudniej ukryć się przed ich atakiem, oddziaływaniem pozytywnym i negatywnym, manipulacją, czarnym piarem, kłamstwem i dezinformacją. Nasza odporność na powyższe zostaje stopniowo pokonywana, ograniczana przez nadawców w zależności od osobistych predyspozycji oraz zastosowanych metod i środków. Bezpardonowy atak mass mediów na naszą wiedzę, samopoczucie, wolność i prywatność to niestety cecha nowoczesnych społeczeństw krajów rozwiniętych, owoc światowej rewolucji informatycznej oraz globalizacji kultury i stosunków społecznych. Nieodporny i bezwolny odbiorca przestaje z czasem reagować w zdroworozsądkowy sposób, odróżniać „real" od „matrixu", rzeczywistość od imaginacji stworzonej przez nieetycznych polityków, dziennikarzy, sprawozdawców, kaznodziejów i biznes-

[1] Lay R.: *Manipulation durch Sprache. Rhetorik, Dialektik und Forensik in Industrie, Politik und Verwaltung*, Frankfurt/M. 1990, s. 12.

manów, ale również osoby najbliższe, kochane i zaprzyjaźnione. Czy tego chcemy czy nie, naruszony został klasyczny trójpodział władzy prawodawcza-wykonawcza-sądownicza, wyrósł nam jej czwarty element, chyba najsilniejszy, najbardziej skuteczny i rozpowszechniony globalnie – władza medialna, która operuje (tworzy, przetwarza, deprecjonuje, wykorzystuje i przemilcza) najcenniejszą rzeczą w skali wartości materialnych i niematerialnych – informacją i danymi. Na szczęście większość to odpowiedzialni nadawcy, utożsamiający się z rozpowszechnianymi informacjami i biorący za nie odpowiedzialność. Jednak „czarna strona mocy" informacyjnej kusi. Nieuczciwość, zła wola, wyrachowanie, chciwość, zawiść czy najzwyklejsza ludzka podłość i głupota sprowadzają „słabe jednostki informacyjne" na manowce – tu łatwo zatracić się w manipulacji, dezinformacji lub kłamstwie. Oddziaływania manipulacyjne mogą być skierowane na społeczeństwa (naród), wybrane grupy społeczne (mniejszość narodowa czy etniczna) oraz jednostki (dziecko, dorosły, osoba starsza lub chora). Ale niejednokrotnie sami zazwyczaj świadomie (wiedząc o tym) lub mimowolnie manipulujemy prawdą i emocjami oraz kłamiemy także w życiu prywatnym i publicznym, na mniejszą skalę realizujemy swe zaplanowane „werbalne grzechy wobec bliźnich"...

Takie prywatne i społeczne oraz naukowe doświadczenia zainspirowały autora do zbadania i opisania tych zjawisk w niniejszej monografii.[2] Owocem tych zainteresowań i obserwacji jest niniejsze opracowanie, które stworzone zostało nie tylko dla bohemistów, językoznawców i medioznawców, ale dla wszystkich zainteresowanych czeskimi dziejami, kulturą i językiem oraz realiami i obyczajami Czechosłowacji oraz Czech współczesnych. Powstało ono w języku polskim (metajęzyk), ale z uwagi na liczne przykłady w czeszczyźnie oraz podawanie ekwiwalentnej nomenklatury przy jego lekturze korzystna wyda się przynajmniej bierna znajomość języka czeskiego...

[2] Jako filolog-językoznawca, slawista i bohemista oraz nauczyciel akademicki (dydaktyk języka czeskiego i polskiego jako obcego) i pasjonat, obserwujący od prawie 30 lat Czechosłowację, Czechy i Słowację, badający naukowo polsko-czeskie związki kulturowe i językowe, psycho- i socjolingwistyczne aspekty współczesnego języka czeskiego, autor wydaje się osobą przygotowaną merytorycznie i praktycznie do tego zadania. O jego kwalifikacjach świadczą: studia bohemistyczne i słowacystyczne na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (1984–1989) oraz studia bohemistyczne na Uniwersytecie Karola w Pradze (1987–1988) i Uniwersytecie Palackiego w Ołomuńcu (1986 i 1988). Od roku 1988 autor jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym w macierzystym Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wykładowcą-lektorem języka i kultury polskiej w Czechach – w Katedrze Slawistyki Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu (1999–2003) oraz Katedrze Slawistyki Uniwersytetu Ostrawskiego w Ostrawie (2003–2008). Autor przez prawie 25 lat był pilotem wycieczek zagranicznych specjalizującym się w Czechach i Słowacji, stąd również wiedza praktyczna i dobra znajomość czeskich realiów.

* * *

Monografia podzielona jest na trzy kompatybilne części (rozdziały). Pierwsza z nich zajmuje się ogólnie problemem manipulacji i zjawiskami pochodnymi (kłamstwem), omawia ich uwarunkowania, motywacje i techniki. W tym rozdziale autor posługiwał się opracowaniami światowych teoretyków oraz polskich i czeskich znawców tematu, omawiając je i systematyzując oraz cytując bezpośrednio.[3] Należy podkreślić, że z uwagi na duże polsko-czeskie podobieństwa merytoryczne w rozumieniu badanej problematyki, polskie prace teoretyczne traktowane były pierwszoplanowo i w niniejszym opracowaniu dominują analizy na ich podstawie, aczkolwiek źródła czeskie też są tu bogato reprezentowane (zwłaszcza w rozdziale trzecim). Część druga poświęcona jest *stricte* manipulacji językowej w dwojakim znaczeniu – klasycznej manipulacji psychologiczno-językowej (retorycznej) i nowomowy[4] (a także mowy nienawiści), jej tradycjom związanych z retoryką, logiką i erystyką oraz praktycznym relacjom z innymi naukami i przejawami działań społeczno-kulturowych (np.: psychologią, językoznawstwem, propagandą, *public relation* i reklamą) oraz „zakazaną retoryką". Część trzecia opisuje wybrane czeskie przypadki manipulacji językowej zaczerpnięte z czechosłowackich i czeskich dziejów ostatnich ponad siedemdziesięciu lat (1939–2010). Całość zamykają konkluzje, w których autor pragnął podsumować analizowaną problematykę i dodatkowo odpowiedzieć na

[3] W tym wypadku stosowany był uproszczony/skrótowy zapis bibliograficzny w przypisach (autor, tytuł dzieła, miejsce i rok wydania, strona), natomiast pełen/wyczerpujący zapis (z nazwiskami redaktorów i tłumaczy oraz nazwami wydawnictw), a także adresy źródeł internetowych znaleźć można w końcowej *Bibliografii i źródłach*.

[4] W licznych źródłach bibliograficznych występują trzy sposoby zapisu pojęcia **nowomowa** – wyraz z cudzysłowem, wyraz pisany kursywą i pisownia bez żadnych wyróżnień. Na potrzeby tej pracy stosowana będzie wersja ostatnia i najprostsza, wymiennie z obcojęzycznymi ekwiwalentami: angielskim *newspeak* lub czeskimi *novomluva* lub *novořeč*.

pytanie – *Jak Czesi manipulują i są manipulowani w języku?* Ostatnim elementem pracy jest bogata bibliografia i źródła (w tym internetowe)[5], które pomogą zainteresowanemu czytelnikowi poszerzyć wiedzę na rzeczony temat podczas samodzielnej lektury. Monografię zamykają streszczenia w języku czeskim i angielskim oraz indeks rzeczowy.

Dla przystępności przedstawianej problematyki oraz optymalizacji procesów percepcyjnych, gdzie tylko było to możliwe oraz pozwalały na to zgromadzone źródła i przyswojona wiedza, autor starał się w sposób wyczerpujący w licznych komentarzach i przypisach bibliograficznych u dołu strony wzbogacić przedstawione analizy polskimi i czeskimi przykładami badanych komunikatów, encyklopedycznymi i optymalnymi definicjami pojęć zaczerpniętymi z rzetelnych polskich i czeskich źródeł encyklopedycznych i słownikowych[6], a także zilustrował tabelami i grafami oraz epokowymi ilustracjami – dokumentami i zdjęciami, które niejednokrotnie uatrakcyjniają lekturę oraz pozwalają łatwiej przyswoić sobie problematykę i zjawiska poruszane w niniejszym opracowaniu.[7]

Zdając sobie sprawę z ograniczonej pojemności prezentowanej monografii, ogromu badanego zagadnienia, złożoności materiału i jego interdyscyplinarności, akcentów położonych na wybraną problematykę, autor liczy na zrozumienie samoograniczeń w zbyt ogólnym potraktowaniu niektórych zagadnień oraz uwagi i podpowiedzi inspirujące do dalszych badań i analiz.

Autor pragnie także podziękować w tym miejscu wszystkim życzliwym osobom, które udzieliły mu pomocy merytorycznej przy redagowaniu niniejszej monografii w postaci konsultacji przedmiotowych i językowych.[8]

---

[5] W tym wypadku w nawiasie kwadratowym podano datę wyświetlenia danych, np. [30.03.10].

[6] Przede wszystkim drukowane i internetowe wersje: *Encyklopedia PWN, Słownik języka polskiego PWN, Słownik wyrazów obcych PWN, Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego, Encyklopedia językoznawstwa ogólnego* [red. K. Polański], *SSJČ* itd. Jednak z braku innych wiarygodnych źródeł w incydentalnych przypadkach wyraźnie oznaczonych przypisem (!) także z budzącej wątpliwości naukowej rzetelności Wikipedii...

[7] W tym wypadku cytowane materiały ilustracyjne opatrywane były adnotacją o źródle pochodzenia, umieszczoną pod tabelą, grafem lub rysunkiem czy zdjęciem.

[8] Szczególne podziękowania należą się pp.: E. Pallasovéj i M. Paluch oraz E. Jańczyk, K. Markowi, J. Murycowi i J. Sroce.

Indeks rzeczowy

A
ad captandum/ vulgus 157
ad ignorantiam 155, 158
ad personam 143, 148, 155, 405
ad rem 142
ad veritatem 142
afereza 374, 417
ageism 183
ageizm 387
agitacja 14, 21, 24, 27, 52, 125, 129, 131, 397, 399–400
agonistyka 143
akt illokucyjny 128–129
akt lokucyjny 128
akt perlokucyjny 128
aktywizm 229
alodia 200, 409
aluzja 75, 95, 214–215, 217–218, 375, 378, 384, 410, 417, 419
aluzja fonetyczna 375, 417
ambifibologia (amfibolia) 150
anonimowy autorytet 51, 159
antonim 377, 379, 381, 417
antonomazja 213, 383, 417
antyfraza 383, 417
apokopa 374, 417
aposjopeza 384, 386, 417
arbitralność 177, 407
argument kija 154, 158, 217
argument podsunięty 162
argument wskazujący skutki 158
argument wzbudzający współczucie 158
argumentacja 57, 139–140, 142, 146, 153
argumentacja *contradictio in terminis* 172
argumentacja oparta na mechanizmie konsekwencji 217
argumentacja oparta na zachęceniu lub przymusie 216
argumentacja w kółko 162
argumentatio (*probatio*) 140, 405
argumentowanie 139, 216–217, 405
argumentum ab utili 148
argumentum ad auditorem 147, 153
argumentum ad baculum (*argumentum baculinum*) 154, 217
argumentum ad captandum/ vulgus 157
argumentum ad crumenam 157, 217
argumentum ad hominem 133, 146, 154, 159
argumentum ad ignorantiam 155
argumentum ad invidiam 157
argumentum ad misericordiam 111, 155
argumentum ad personam 155
argumentum ad populum 156, 158
argumentum ad vanitatem 156
argumentum ad verecundiam 147, 157
argumenty 62, 64, 74–75, 79, 102, 106, 117–118, 139–142, 152–153, 156, 167, 174
argumenty nierzeczowe 142, 152, 405
argumenty rzeczowe 142, 405
asertywność 33, 52
asocjacja 108–109

aspekty psycholingwistyczne 17, 60, 185, 198
aspekty socjolingwistyczne 17, 60, 185
attentyzm 229
autoprezentacja 56, 66, 95, 107, 115–116
autoreklama 116
autorytet funkcjonalny 63
autorytet osobowy 63
autorytet urzędowy 63

B
błąd fałszywego założenia 167
błędny kierunek 161
błędy logiczno-językowe 405
błędy przy wyjaśnianiu 163
błędy w argumentacji 148, 152, 405
błędy znaczeniowe 148, 405
brainwashing (pranie mózgu) 22
brutalizm 377

C
captatio benevolentae 139
caput canis 172
cechy płciowe 390
cel i głębokość wpływu 55
cele działania retora 403
charyzma 41, 65–66, 356
chodzi o co innego 162
circulus in definiendo 165–166
circulus vitiosus 165
consiliare 173
contradictio in adiecto 172
ČS (*Český sen*) 350–351, 353–363, 365, 367
cytat 43, 147, 173, 201, 217–218, 331, 335, 338, 343, 379, 382, 410, 417
Czeska Liga przeciw Bolszewizmowi (*Česká liga proti bolševismu*) 256
„Czeski sen" (*Český sen*) 350–352, 358, 360, 363, 365–366, 368, 415–416
czynniki parajęzykowe 39, 401

D
definicja 10, 13, 17–18, 23–24, 26, 28–32, 42, 125, 128, 130–131, 134, 149, 153, 163, 166, 181, 205, 207, 215, 235, 338, 374, 400, 404
definiens 166
deindywidualizacja 69
Dekret o powstaniu Protektoratu Czech i Moraw (*Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava*) 230
delectare 142
despekt 42
despicere 171
dialektyzacja 380, 417
docere 142
dominacja 7, 11, 14, 38, 50, 59, 62–64, 78, 85, 116, 133, 171, 291, 306, 398, 404, 419
dowód na podstawie braku dowodów 167
dożywocie 296, 298, 300–301, 303
dramatyzacja 100
„drewniany język" 131, 340
„drzwiami w twarz" (*door-in-the-face*) 141, 405
dydaktyzm 169, 406
dygresja 88, 164, 166, 214–215, 410, 419
dyplomacja międzyludzka 49, 402
dyskredytacja wroga 99
dyskryminacja 182, 183, 193, 387, 407, 418
dyskryminacja społeczna 407
dyskryptywne działania manipulacyjne 19, 399
dysonans poznawczy 25, 56, 65, 132
dystans intymny 38
dystans osobisty 38
dystans publiczny 38
dystans społeczny 38
dystans VIP 38
dywersja 145, 147, 302

E
efekt pierwszeństwa 117
egocentryzm 42
egoizm 42, 156
egotyzm 42
ekocentryzm 388, 418
eksploatacja przyjaźni 105
eksploatacja wyrzutów sumienia 113–114
elizja 375, 417
empatia 33, 52, 111, 195, 205
entymemat (wnioskowanie entymematyczne) 165
erystyczne techniki argumentacyjne 170
erystyka 9, 143–144, 148, 152, 405
etapy wpływu na psychikę ludzką 55
etykieta językowa 186–187, 209, 376–377, 408
eufemizacja 93, 132, 184, 190, 196–197, 374–375, 377–379, 382, 384, 408, 419
eufemizm 178–179, 193, 197, 200, 204–205, 226, 336, 374–375, 379, 381, 384, 386–387, 389, 395, 407–409, 415, 417
eufemizm okazjonalny 379, 386, 409
eufemizm polityczny („łasicza mowa") 205
eufemizm słownikowy 386, 409
exemplum 140, 145

F
facylitacja 19
fallacia 152
fallacia accidentis 166
fallacia non causae ut casae 146
fałszywa analogia 160
fałszywa presupozycja 207, 211–212, 410, 418
fałszywe wrażenie 159
faza kontrolna manipulacji 59
faza planowania manipulacji 58
faza treningu manipulacji 58
faza zastosowania manipulacji 59
fizjologia 390
floskule 192, 194
formy kombinowane 179, 407
fragmentaryczność przekazu 203
fraza informacyjno-oceniająca 219, 410
frazeologizm 26, 33, 136, 382, 410, 417
funkcja fatyczna 178
funkcja magiczną 178
funkcja performatywna 177
funkcja perswazyjną 177, 199, 208, 339
funkcja referencyjna 177
funkcjonalny styl społeczny 131, 403

G
gestykulacja (motoryka) 40, 401
gierka słowna 27, 163
gra „półsłówek" 375
graficzne środki eufemizowania 385, 417
granie na emocjach adresatów-konsumentów 220
grupa targetowa/docelowa 220
gwara środowiskowa 380, 417

H
handicap 43, 379
haplologia 375, 417
hiperbola 179, 213–214, 407
hiperonim 379, 386, 417
homofobia 181, 183, 408
honoryzacja (zachowanie językowe) 186

I
idiomatyczność 177, 407
Ignorantia juris nocet! 237
Ignorantia legis exucusat neminem! 237
ignoratio elenchi 164
illokucja 128–129
imago 172
immunizacja 74–76
immunizacja retoryczna (kognitywna) 74
implikacja 72, 163, 206, 209

implikatura 206–207, 410, 418
impossible 173
indoktrynacja 25, 255, 288, 304, 338, 340, 400
infantylizacja 380, 417
informatyw 218
ingerencja nadawczo-manipulacyjna 130, 404, 409
ingerencja w wymiar bytowy języka 200, 409
ingracjacja 56, 216, 410, 418
inicjacja seksualna 391
inkonsystencja 163
inteligencja społeczna 31
intencja nadawcy 126, 128–129, 151, 202, 214, 384, 399–400
intryga 27, 76–78, 367
inventio 139, 405
ironia 213, 384, 417

J
jawne działania perswazyjne 18, 129, 399
język (mowa) nienawiści 258
język kwalifikujący 158
język manipulacji politycznej 134
język subkultur i środowisk przestępczych 380, 417
język ujarzmiania 93
językowe metody eufemizowania 197, 374, 416
jubilare 173

K
kakofemizm 374, 377, 386
kara śmierci 183, 257–258, 288, 290–291, 296, 298, 301, 303
klaka 84
klakier 84–85
kłamstwo 13–15, 25, 29–31, 34, 39, 55, 62, 65, 67, 74, 77, 85–87, 89, 98–99, 106, 113, 130–131, 133, 174–175, 200, 205, 207, 212, 307, 362, 397, 400, 413
kod publiczny 131, 403
kolaboracja 227–231, 244–245, 256–258
kolaboracja indywidualna 228
kolaboracja instytucjonalna 228
kolaboracja na płaszczyźnie państwowo-politycznej 228
kolaboracjonizm 228
komplementy 51, 106–107, 156, 215–216
komunikacja 14, 86, 135, 139, 142, 181, 191, 208, 405
komunikacja niewerbalna 34, 36
komunikacja perswazyjna 21, 128, 139, 399
komunikacja werbalna 34, 35, 40, 189
komunikaty niewerbalne 17, 36
komunikaty o charakterze polisemiotycznym 127, 403
konformizm 39, 51, 56, 108, 339
konstrukcja składniowa o strukturze sloganu 217
konstrukcja z osłabionym agensem 385, 417
kontaminacja 30, 378, 417
Korpusy Bezpieczeństwa PCiM [*Protektorátní bezpečnostní sbory*] 231
ksenofobia 181–182, 408
kształtowanie autowizerunku lub tożsamości 51
Kuratorium do spraw wychowania młodzieży w Czechach i na Morawach [*Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě*] 255
kwestionowanie autorytetów 51

L
„leniwa indukcja" 160
litota 205, 213, 383
litoty 204
lokucja 128
ludzkie ciało 226, 390, 395, 409

Ł
łapanie za słówka 103

„łasicza mowa" (eufemizm polityczny) 205

M
„majstrowanie" wewnątrz języka 200, 409
makiawelizm 31, 56
maksyma aprobaty/uznania 191
maksyma skromności 191
maksyma sympatii 192
maksyma taktu 191
maksyma wspaniałomyślności/ wielkoduszności 191
maksyma zgody 191
maksymy 191, 193, 220, 410
maksymy konwersacyjne 191, 206
manewr unikowy („*red herring*") 158
manicheizm 180
manipulacja 13–18, 23–32, 34–36, 39–40, 49–50, 52, 58–59, 75, 96, 103, 106, 119, 125–126, 131, 159, 175, 179, 208, 221, 255, 397–398, 402, 410
manipulacja cytatem 217
manipulacja językiem 127, 403, 415
manipulacja językowa 125, 128, 130–133, 170, 184, 198–199, 374, 402–405, 409
manipulacja ludźmi za pomocą języka 127–128, 403
manipulacja niewerbalna 36
manipulacja polityczna i marketingowa 52, 402
manipulacja sekt 53, 402
manipulacja w relacjach międzyludzkich 52–53, 402
manipulator 15–17, 19–21, 30, 33, 35–37, 39, 41, 43–46, 50–51, 53–54, 57–59, 61–67, 69–70, 76, 78–79, 83–86, 89–95, 98–99, 101–106, 109–110, 113–115, 117–119, 125–126, 130–131, 133, 151–152, 199, 203, 209, 215, 253, 342, 344, 398–399, 401, 403–404, 420
manipulator (manipulant) 41, 401
manipulowanie 14–15, 22, 27, 34, 58, 126, 179, 397–398, 400
manipulowanie otoczeniem 37, 401
manipulowanie przestrzenią 38, 401
manipulowanie retoryczne 58
manipulowanie światłem 37, 401
mechanizmy wewnętrzne nowomowy 177, 407
megalomania 42
metafora 17, 213, 381, 398, 417
metafory w reklamie 213–214
metateza 375, 417
metody erystyczne nieuczciwej dyskusji (dialektyki erystycznej) 145
metody ilościowe 201
metody jakościowe 201
metonimia 213, 379, 382–383, 417
męskie organy płciowe 390
mimika 17, 25, 36–37, 40, 58, 107, 110, 384, 401
mistyfikacja 350, 352–354, 359, 367, 416
mobbing 91, 95, 97, 114
modalność socjalna 186
model aktu nowomowy 175–176
monstrproces 296, 305
motyryka (gestykulacja) 40, 401
movere 142
mowa (język) nienawiści (*hate speech*) 181

N
nacjonalizm 182, 408
nagłówek 200, 217–220, 410–411
nagonka medialna 288, 306, 412
nagość 390
narratio 140, 405
narzucanie własnego punktu widzenia 216, 410
narzucany pseudoautorytet 50
natrętne identyfikowanie się nadawcy z odbiorcą 215, 410
nawiązanie kontaktu 104, 178, 219

nazwy pokrewieństwa i imiona własne 380, 417
negare 172
neologizm 109, 378, 417
neologizm skojarzeniowy 109
niedomówienia 202, 215, 410, 419
niedookreśloność 177, 407
nieetyczna perswazja 131
nieistniejąca przyczyna 162
nieistotna przyczyna 161
niepełnosprawność 388, 418
niereprezentatywny przykład 160
NLP (programowanie neurolingwistyczne) 22–23, 57, 205, 208, 211
non habet 172
non sequitur 163
nonsens absolutny 149
nonsens językowy (wypowiedź pozorna) 149
nonsens względny 149
„normalizacja" 317, 324–325, 337
nowomowa (*novomluva/ novořec*) 9, 125, 127–128, 131–135, 174–175, 177–180, 196, 317, 330, 333, 344–345, 388, 403–407, 414, 418–419
nowomowa socjalistyczna 126, 317–345

O

Obóz koncentracyjny i getto Terezín (*Theresienstadt*) 246–248, 291
Ochotnicza Kompania SS Św. Wacława (*SDR — Svatováclavská dobrovolnická rota*) 256
odrzucenie prefiksu 377, 417
odwołanie się do autorytetu 144, 159, 405
ofiara (osoba docelowa) 17, 45, 59, 71, 75–76, 89, 114, 401
ofiara manipulacji 45, 401
okazjonalizm 197, 378, 409
oksymoron 27, 172, 337, 381, 417
operowanie na wewnętrznym wymiarze języka 200, 409
orientacja seksualna 387, 418
osoba docelowa (ofiara) 17, 45, 75–76, 89, 114, 401
overstatement (podkreślanie własnej wartości) 116

P

pantomimika 40, 401
paralipsa 385, 417
paralogizm 165
pars pro toto 55, 382
pauperi 174
PCiM (Protektorat Czech i Moraw) 226–237, 240, 243–250, 252–259, 410–411
pejoratywizm 377
perlokucja 128–129
peroratio 140, 405
perswazja 14, 17–18, 20–21, 23–25, 27, 30, 36, 44–45, 57, 127, 129–131, 142, 177, 199–200, 208, 398–400, 404–405
perswazja nakłaniająca (propaganda) 21, 129, 199, 399
perswazja pobudzająca (agitacja) 21, 129, 399
perswazja przekonująca 21, 129, 399
perswazyjność 19
peryfraza 168, 204, 213, 378, 382–383, 417
petitio principii 143, 145, 147, 164, 405
PLD (polska lista dialogowa) 351, 356–357, 359–364
pleonazm 168–169
pleonazm pozorny 169
plotka 16, 56, 77, 99–101, 105, 402
pochlebstwo 43, 103, 106–108, 156, 216
pochopne uogólnienie 159
pochwała 52, 63, 68, 79, 95, 107, 191, 215
poczucie winy lub wstydu 42, 44, 51–53, 55–56, 398
podkreślanie własnej wartości (*overstatement*) 116
polska lista dialogowa (PLD) 351, 356–357, 359–364

pomyłki w kategorii 163
poprawność polityczna 184, 186–190, 192–193, 195–196, 205, 374, 387–388, 408, 418
porównanie 89, 160, 381, 417
porządek liniowy 140, 405
porządek nestoriański 140, 405
porządek opadający 140–141, 405
porządek wzrastający 140–141, 405
Post hoc, ergo propter hoc. 161
potrzeby fizjologiczne 390
Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ 317, 325–327, 413
poziom manipulacji 201, 206
pranie mózgu (*brainwashing*) 22, 53, 57, 400, 402
Praska Wiosna 317–320, 322, 324–326, 331, 334–335, 337, 339, 341–343, 413–414
prefiksacja 377, 417
presja społeczna 39, 398, 401
presupozycja 177–178, 200, 206–212, 410, 418
presypozycja w tekstach reklamowych 212
probatio (*argumentatio*) 140, 405
Proces antypaństwowej centrali spiskowej R. Slánského (*Proces s protistatním spikleneckým centrem R. Slanského*) 300–308
Proces gen. H. Píki 288, 290, 293–300
Proces M. Horakovéj i spółki (*Proces s M. Horákovou a spol.*) 295–300
proces teatralny/lalkowy 296
programowanie neurolingwistyczne (*NLP*) 22–23, 57, 205, 208, 211
proksemika 38
prooemium 139, 405
propaganda 9, 14, 21, 23–25, 27, 29, 34, 52, 56, 125–127, 129, 131–135, 152, 196, 205, 208–209, 225, 400, 402
propaganda antysemicka 226–275
Protektorat Czech i Moraw (PCiM) 225–227, 233
proteza 375, 417
prowokacja 56, 103, 215, 350, 352, 366–367, 402, 410, 415–416
prowokacja reklamowa 350–373
prozaizm 377
przeciwdziałanie manipulacji 50
przed-rozumienie 208
przed-sąd 208
przejawianie stereotypów językowych 135, 137, 404
przekaz perswazyjny 22, 130, 139, 200, 221, 403
przemilczenie 160, 185, 408
przemoc 13–14, 32, 57, 73–74, 98–99, 154, 182, 226, 234, 289, 304, 345, 397, 407, 410
przepisy dotyczące kontaktów obywateli nieżydowskich i żydowskich 238
przepisy dotyczące majątku żydowskiego 237
przepisy dotyczące ograniczeń/zakazu korzystania przez Żydów z komunikacji publicznej i prywatnej 238
przepisy dotyczące oznaczania Żydów 238
przepisy dotyczące sytuacji Żydów w życiu publicznym 237
przepisy dyskryminujące Żydów 239–240
przesłanka entymematyczna 165
przyczepienie przeciwnikowi etykietki 147
przysłowie 39, 44, 89, 136, 218, 220, 410
psychomanipulacja („zakazana retoryka") 18, 22, 39, 53, 58, 60, 70, 85–86, 94, 96, 100–101, 108, 111–112, 116, 121, 131, 400, 402
pugna 172
pytanie o rozstrzygnięcie 212
pytanie o uzupełnienie 212
pytanie otwarte 212

pytanie połączone 158
pytanie zamknięte 212

Q
quasi język 131, 391
Qui bono? 51
quosque 173

R
rasizm 181–182, 190, 408
red herring 158, 164
redundantne połączenia wyrazowe 168
refutatio 140, 405
reguły ekonomii wypowiadania myśli 167
reklamowa technika autorytetu (idola) 221, 410
relacja w mowie zależnej 217
reminiscencja 80, 220, 344, 410, 417
reminiscencja biblijna 382
reminiscencja historyczna 382
reminiscencja literacka 382
retor 32, 36–37, 58–59, 61–66, 68–78, 84–86, 90–115, 117–120, 130, 138, 143, 156, 402–404
retorsio argumenti 144–145, 405
retoryka 9, 57–58, 60, 70, 85–86, 96, 100–101, 108, 111–112, 116, 121, 131, 138–140, 142–144, 148, 152–153, 165, 402–403, 405
rodzaje stereotypu językowego 136
rozumowaniach entymematycznych 165
„równia pochyła" 158
rymowanie 375, 417
rytmizowanie 375, 417
rytualność 177, 407

S
schemat aktorski 112
schemat wysokości upadku 112
seksizm 182, 190, 387, 408
seksualność 197, 226, 387, 389, 391, 395, 409, 418
sekta 22, 53–54, 83, 101, 400, 402
selektywność logiczna 177, 407
Semper aliquid haeret! 99
sentencja 33, 61, 99, 112, 142, 220, 294, 410
skracanie 100
skrót 9, 45, 53, 132, 144, 150, 200, 226–227, 350–351, 354, 362, 377, 416–417
skrótowiec 169, 377, 385, 417
skryta perswazja 130, 404
skrzydlate słowo 382, 389, 417
slang młodzieżowy 222, 389–390, 410
slogan 61, 98, 133–134, 189, 192, 194, 217–221, 337, 352, 355–356, 404, 410, 415, 419
słowo nieostre 152, 214, 334, 381
socjotechnika 11, 13, 18, 27, 32, 49, 57, 399
sofista 138, 143, 152
sofistyka 141–142, 152–153
sofizmat 152–153, 157–163, 165, 406
sofizmat indukcyjny 159
sofizmat irrelewantnego celu 162
sofizmat na bazie emocji i dalszych motywów psychologicznych 158
sofizmat polegający na odwróceniu uwagi 157
sofizmat przyczynowy 161
sofizmat wyłączający 160
spieszczenie 376, 417
społeczny dowód słuszności 23, 51, 55
sprawca 16, 29, 57–58, 87, 119–120, 254, 332, 360–361, 385
stalinowskie procesy pokazowe 288–316
stereotyp 32, 47, 51, 62, 116, 133–138, 156, 182–183, 187, 213, 259, 335, 381, 404, 411
stopa w drzwi (*foot-in-the-door*) 51, 141, 405
stopniowanie przymiotników 376, 417
stosowanie struktur uniemożliwiających negację 204, 410

styl literacki 380, 417
styl naukowy 380, 417
styl urzędowo-kancelaryjny 201, 380, 417
substytucja 375, 417
sufiksacja 377, 417
sugerowanie 73–74, 201, 205–206, 219, 305, 410
sugestia 15, 17, 20, 24, 32, 36, 56–57, 63, 70–74, 78, 99–101, 198, 206–208, 212, 217, 221, 366, 398–399, 402, 419
superkolaboracja 228
sygnały wzmacniające 116
sylogizm 160
sylogizm statystyczny 160, 163
synkopa 374, 417
synonimy 172, 378, 417
szantaż 42, 53, 56, 73, 131, 215, 230, 301, 320, 324, 402, 410, 419
szantaż emocjonalny 42, 48, 52–53, 401
szowinizm 182, 387, 408
szyderstwo 215, 410, 419

Ś
środki erystyczne 138, 170, 405
środki manipulacji językowej 125, 198–222
środki niewerbalne nowomowy 407
środki retoryczne 9, 36, 95, 138–169
środki suprasegmentalne 185, 386, 408, 417
środki uatrakcyjniające tekst 217, 409–410
środki werbalne nowomowy 178, 407
środki zjednujące 215
świadoma stylizacja głoskowa 375, 417
świadomość manipulacji 30, 32, 36, 50–54, 125, 200, 226, 308, 400, 404

T
tabu 114, 184–185, 187, 195–197, 202, 205, 215, 226, 307, 374, 377, 384, 388, 408–409, 418
tabu dyplomatyczne 377, 388, 418
tabu językowe 184–185, 195, 197, 374, 384, 408–409
tabu społeczne 196
tautologia 168–169, 406
technika aktualizacji 60, 121
technika atrakcyjności 61–62, 121
technika autorytetu 62, 65, 121, 221, 410
technika charyzmy 65–67, 121
technika dysonansu 67–68, 121
technika fragmentacji 203, 214
technika grupowa 68–69, 121
technika hipnozy 69–74, 121
technika immunizacji 74–76, 121
technika intrygi 76–78, 121
technika kaznodziei 78–83, 121
technika klakiera 83–85, 121
technika kłamstwa 85–89, 121
technika kontrastu 89–90, 121
technika kozła ofiarnego 90–92, 121
technika manipulacji słownej 92–95, 121
technika niszczenia 95–98, 121
technika obrazu wroga 98–99, 121
technika plotek 99–101, 121
technika przesądów 101–102, 121
technika przygwożdżenia 102–104, 121
technika przyjaciół 104–106, 121
technika przypodobania się 106–108, 121
technika skojarzeń 108–110, 121
technika snu 110–111, 121
technika współczucia 111–112, 121
technika wzajemności 112–114, 121
technika zależności 114–115, 121
technika zarządzania wrażeniem 115–117, 121
technika złych argumentów 117–119, 121
technika „zły-dobry" 119–121
techniki akceptowane społecznie i dozwolone 56
techniki kontrowersyjne i niedozwolone prawnie 56
techniki manipulacji 57–120

techniki polemiczne o charakterze manipulacyjnym 170–174
Terezín (obóz koncentracyjny i getto *Theresienstadt*) 246–248, 291
termini 172
testimonia 173
Theresienstadt (obóz koncentracyjny i getto Terezín) 246–248, 291
transfobia (transuprzedzenia / transmizogynia) 183, 408
typologia manipulacji 52–56
typy manipulatorów (manipulantów) 43–44
typy presupozycji 210–211

U
ucięcie 374, 417
udowodnienie wynikającego 163
ulyxes 172
ułatwiające działania facylitacyjne 19, 399
unikanie 46, 48, 58, 86, 178, 193, 195–196, 201, 388, 409–410
uogólnienie (*instantia*) 22, 101, 145, 159, 400
ustalone połączenia wyrazowe 218
użycie liczby mnogiej zamiast pojedynczej 376, 417
użycie trybu przypuszczającego zamiast rozkazującego 376, 417

V
voluisse 174

W
wadliwe użycie wyrażenia potencjalnie wieloznacznego 150
waporyzacja 307–308
wartościowanie 19–20, 126, 132, 177, 179, 193, 204–205, 215, 333, 407
warunek fortunności 129
werbalizm 167–168, 201, 406, 410, 419
wielokulturowość 387, 418
wieloznaczność aktualna 150
wieloznaczność kontekstu 150
wieloznaczność potencjalna 150
wieloznaczność w kontekście 151
większa ilość przyczyn 161
wiktymizacja 46–47, 401
wizualne znaki ikoniczne 179, 259, 407, 411
wniosek irrelewantny 162
wnioskowanie entymematyczne (entymemat) 165
Wojsko Rządowe [*Vládní vojsko*] 231
wpływ społeczny 15, 55, 199, 208, 397–403
Wspólnota Narodowa [*Národní souručenství*] 227, 234
wspólny efekt 161
wulgaryzm 109, 220, 374–375, 377, 385, 389, 409
wybawca 66, 96, 119
wybiórczość komunikowanych treści 202, 410, 419
wykluczenie 58, 387, 418
wymiana jednego członu w złożeniu lub frazie 377, 417
wynikanie entymematyczne 165
wypowiedzi mylące znaczenia 151
wypowiedzi nieinformujące 149
wypowiedzi o chwiejnym znaczeniu 152
wypowiedź performatywna 19
wypowiedź pozorna (nonsens językowy) 149
wypowiedź sprzeczna 149
wypowiedź wieloznaczna 150
wyraz / wyrażenie nacechowane emocjonalnie 215
wyraz / zwrot wartościujący 221
wyraz obcy 379, 386, 417
wyraz złożony 378, 417
wyrazy ludzkiej natury (aktywności) 34
wywieranie wpływu 14, 16, 23, 27, 30, 45, 55, 57, 398
wywodzenie z przeszłości 162

Z
zabiegi metajęzykowe 386, 417
zachowanie językowe (honoryzacja) 186, 374, 408
zagrożenie etyczne 95, 121
„zakazana retoryka" (psychomanipulacja) 18, 22, 39, 53, 58, 60, 70, 85–86, 94, 96, 100–101, 108, 111–112, 116, 121, 131, 400, 402
zamiana przedmiotu 159
zapożyczenia wewnętrzne 379, 417
zapożyczenie 378–379, 417
zaprzeczenie poprzedniego 163
zasada „redukcji jądrowej" 344, 406
zasada „wielkiej siekiery" 344, 406
zasada partyjnej nieomylności 344, 406
zasada redukcji systemowej na osobową 344, 406
Zasady komunistycznej nowomowy (wg P. Fideliusa) 344–345, 406
zawodowy żargon grupy rządzącej 131, 403
zdrobnienie 386, 417
zestawienie 17, 40, 109, 168, 172, 180, 378, 389
zgrubienia 376, 417
zidiomatyzowana fraza interakcyjna 219, 410
złożenie 377–378, 417
zmiana rodzaju lub paradygmatu fleksyjnego 376, 417
zrost 378
zwrot / wyrażenie frazeologiczne 218, 367–368, 416

Ż
żeńskie organy płciowe 390

Dariusz Tkaczewski

Mechanismy společenského vlivu a jazyková manipulace – české případy

Resumé

Dvacáté první století je érou všudypřítomné dominance masmédií ve veřejném prostoru, v politických, společenských a hospodářských vztazích. Tradiční média „starší generace" – tedy tištěná a ikonická – stále častěji ustupují okamžitým elektronickým médiím s neomezenými formálně-technickými a estetickými možnostmi. Tato média vstupují do života příjemců v jakémkoli čase a místě (např. ve formě globální satelitní televize, bezdrátového internetové připojení, mobilních telefonů apod.). Zamýšlený nebo náhodný adresát stále obtížněji hledá úkryt před jejich útokem, pozitivním a negativním vlivem, manipulací, negativní kampaní, lží a dezinformací. Bezohledný útok masmédií na naše vědomí, sebevědomí, svobodu a soukromí je bohužel příznakem moderních společností rozvinutých zemí, výsledkem světové informační revoluce, globalizace kultury a společenských vztahů. Manipulační působení mohou být namířena na společnost (propaganda, „newspeak"), vybrané sociální skupiny („jazyk nenávisti", reklama) i samotné jedince (psycholingvistická manipulace). Avšak nejednou sami vědomě nebo mimoděk – obvykle v soukromí a v menším měřítku – manipulujeme pravdou a emocemi jiných lidí, lžeme nebo zkreslujeme fakta (tabu, eufemizmy) také v soukromém a veřejném životě.

Autor předkládané studie je zkušeným filologem a jazykovědcem, slavistou, bohemistou a vysokoškolským pedagogem (didaktikem českého jazyka a polštiny jako cizího jazyka), znalcem českých reálií a badatelem polsko-českých kulturních a jazykových vztahů. Ve své monografii s názvem *Mechanismy společenského vlivu a jazyková manipulace – české případy*, se na základě vlastních dlouholetých výzkumů a pozorování

československé, resp. české společnosti, polských a českých masmédií, již po několikáté soustřeďuje na psycho- a sociolingvistické aspekty současné češtiny. Prostřednictvím těchto aspektů autor odkazuje na široce vnímané jevy, kdy společnost nebo jedince ovlivňuje na jedné straně propaganda a newspeak (včetně „jazyka nenávisti"), psycholingvistická manipulace, lež nebo reklamní sdělení, a na straně druhé také jazykové tabu, politická jazyková korektnost a eufemizace. Zvláštní pozornost věnuje takto vnímané jazykové manipulaci v časovém období 70 let české a československé historie (od Protektorátu Čechy a Morava, přes socialistické Československo po současnou Českou republiku). Výsledkem uvedených bádání je předkládaná práce vybavená bohatým jazykovým materiálem (příklady, citáty), obrazovou dokumentací (tabulkami, grafy, kresbami, dobovými fotografiemi a kopiemi dokumentů) a doplněná bohatým poznámkovým aparátem (bibliografickými údaji, autorským komentářem). Předkládaná práce je určena nejen bohemistům, jazykovědcům a odborníkům na mediální studia, ale všem čtenářům zajímajícím se o českou historii, kulturu, jazyk, reálie a zvyky bývalého Československa a současné České republiky.

Předkládaná monografie je rozdělena na tři kompatibilní části. První kapitola se v obecné rovině věnuje problematice manipulace a s ní souvisejícím jevům (např. lži), postihuje jejich podmíněnost, motivaci a techniky. Druhá kapitola pojednává výhradně o jazykové manipulaci ve dvojím významu – psycholingvistické manipulaci („zakázaná rétorika") a „newspeaku" (včetně „jazyka nenávisti"), o jejích tradicích souvisejících s klasickou rétorikou, logikou a eristikou, a praktických projevech sociálně-kulturních aktivit manipulativního charakteru (propaganda, *public relation*, reklama, tabu, politická korektnost a eufemizace). Třetí kapitola popisuje vybrané české případy jazykové manipulace excerpované z československé a české historie 20. a 21. století (léta 1939–2010). Celou práci uzavírá shrnutí, v němž se autor snaží sumarizovat analyzovanou problematiku a odpovědět na otázku – *Jak Češi jazykově manipulují a jak jsou manipulovaní*. Monografie obsahuje také rozsáhlý seznam použité literatury, dalších sekundárních zdrojů a věcný rejstřík.

Dariusz Tkaczewski

Mechanisms of social influence and linguistic manipulation – Czech cases

Summary

The 21st century is the time of omnipresent domination of mass media in the public area and in political, social and economic relations. The classical media of 'the older generation' – the printed and iconic ones – are gradually giving way to immediately accessible electronic media which seem to have infinite formal, technological and aesthetic possibilities, and reach their users in all places and at all times (global satellite television, wireless Internet, mobile phones, etc.) The target or accidental addressee finds it increasingly difficult to hide away from their onslaught, positive or negative influence, 'black PR', lies and disinformation. Unfortunately, the relentless mass media assault on our knowledge, frame of mind, freedom and privacy is a feature of modern society in well-developed countries, the outcome of the world revolution in information technology, as well as of the globalization of culture and social relationships. Manipulative influence might be aimed at entire societies (propaganda, newspeak), selected social groups (the hate speech, advertising) or individuals (psycholinguistic manipulation). Many a time, however, all of us – consciously or not, and usually in private and on a smaller scale – manipulate the truth and other people's emotions; we lie and distort facts (taboo, euphemisms) both in private and public lives.

The author of this work is an experienced philologist and linguist, Slavist and specialist in Czech studies. He is also an educationalist and academic teacher of the Czech language and of Polish as a foreign language, as well as an expert on Czech reality and Polish-Czech cultural and linguistic relations. In his monograph titled: '*Mechanisms of social influence and linguistic manipulation – Czech cases*', once again, after

years of doing research into Czechoslovak and Czech society, as well as into Polish and Czech mass media, he took an interest in psycho-and sociolinguistic aspects of the contemporary Czech language and related them to the broadly understood phenomenon of exerting an influence on the entire populace or an individual by propaganda and newspeak (including the hate speech), psycholinguistic manipulation or lie, as well as by advertisements, linguistic taboos, political correctness and euphemisation. He paid special attention to so comprehended linguistic manipulation throughout 70 years of Czech and Czechoslovak history (from the Protectorate of Bohemia and Moravia, through the Czechoslovak Socialist Republic until the contemporary Czech Republic). The monograph which results from this research is abundantly illustrated – linguistically (examples, quotations) and iconically (charts, graphs, drawings, period photos and copies of documents) – and enriched with numerous footnotes (bibliography notes and author's comments). It is dedicated not only to specialists in Czech studies, linguists and media experts, but to everybody who is interested in Czech history, culture and language, as well as in the reality and customs of the former Czechoslovakia and the contemporary Czech Republic.

The monograph is divided into three compatible parts. Chapter One deals with a wide range of problems connected with manipulation and its derivatives (lies). It covers their conditionings, motivations and techniques. Chapter Two strictly concerns linguistic manipulation in its two meanings – psycholinguistic manipulation ('forbidden rhetoric') and newspeak (also the hate speech), its perennial traditions connected with classical rhetoric, logic and heuristics, and practical manifestations of social and cultural manipulative actions (propaganda, public relation, advertising, taboo, political correctness and euphemisation). Chapter Three covers selected Check cases of linguistic manipulation taken from Czechoslovak and Czech 20th and 21st century history (1939–2010). The deliberations are concluded with the author's attempts to summarise all the problems analysed in the monograph and answer the question: *'How do the Czechs manipulate and how are they manipulated?'* The last part of the monograph is an extensive list of bibliographies and sources and a subject index.